

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра образотворчого мистецтва**

МАЛИШ ВЛАДИСЛАВА ВІКТОРІВНА

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

на тему:

«ПОРТРЕТ РОМАНА РАТУШНОГО»

Картина в техніці олійного живопису

Спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ТАРАСЮК ІВАН ІВАНОВИЧ,

Кандидат архітектури, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

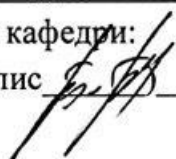
РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри образотворчого мистецтва

від 21.05. 2025 р.

Завідувач кафедри:

(підпис)

Луцьк – 2025

Зміст

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1.Теоретичні засади створення портретного образу в сучасному українському мистецтві	5
1.1. Постать Романа Ратушного як символ активної громадської позиції	5
1.2. Жанр портрета в образотворчому мистецтві: історія та сучасність.....	6
1.3. Олійний живопис, як засіб глибокого психологічного розкриття образу.....	8
1.4. Художні прийоми у візуальному втіленні сучасних героїв.....	9
РОЗДІЛ 2. Практична реалізація художнього портрета Романа Ратушного.....	11
2.1.Розробка ідеї та творчої концепції портрета	11
2.2.Підготовка ескізного матеріалу та композиційного рішення..	12
2.3. Техніка виконання: етапи створення портрета в олійному живописі.....	15
2.4. Аналіз результату: художній образ, емоційний вплив, сприйняття образу.....	18
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	27

ВСТУП

Сучасна Україна проходить складний, але водночас визначальний період своєї історії, позначений активним формуванням національної ідентичності, громадянської свідомості та культурної пам'яті. Ці процеси значною мірою зумовлені героїчними вчинками реальних особистостей. Серед таких постатей особливе місце належить Роману Ратушному — молодому громадському діячеві [13], активісту, борцю за екологічні права та правозахиснику громади, чия трагічна смерть у боротьбі проти російської агресії стала символом самопожертви та патріотизму нового покоління українців. Його образ виходить за межі традиційного політичного активізму, набуваючи значення культурного феномену, що потребує художнього осмислення.

Актуальність теми полягає в необхідності збереження пам'яті про сучасних героїв України через створення візуального образу, який передає не лише зовнішні риси особистості, а й її внутрішню сутність. У контексті розвитку сучасного українського мистецтва важливим залишається звернення до портретного живопису як способу утвердження культурної пам'яті та сприяння формуванню національної самосвідомості.

Метою дипломної роботи є створення художнього портрета Романа Ратушного як збірного образу сучасного українського героя. Це завдання здійснюється через аналіз його біографічної історії, суспільної діяльності та символічного значення в культурній сфері.

Завдання дослідження:

- Аналіз життєвого шляху та громадянської активності Романа Ратушного.
- Визначення художніх засобів і стилістичних підходів для створення його візуального образу.
- Дослідження ролі портретного жанру у розвитку національної пам'яті.
- Розробку та реалізацію концептуального підходу до створення художнього портрета.
- Оцінку сприйняття створеного образу представниками цільової аудиторії.

Об'єктом дослідження є процес художнього осмислення постаті Романа Ратушного в контексті сучасного українського мистецтва.

Предметом дипломної роботи виступають художньо-виразні засоби, композиційні рішення та символіка, застосовані для створення його портретного образу.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання створеного портрета в культурно-освітніх проектах, музейних експозиціях і меморіальних ініціативах. Крім того, результати можуть бути корисними у подальших дослідженнях феномену героїзму в мистецтві.

Апробація результатів та публікації :

1.Публікація тез на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 14–15 травня 2024 року);

Бакалаврська робота складається із теоретичної та практичної частин. В теоретичну частину входять загальний та спеціальний розділ пояснювальної записки, висновки і перелік використаних джерел. Загальний обсяг дипломної записки складає 20 сторінок. Практична робота представляє собою олійний живопис “ Портрет Романа Ратушного “ розміром 100 × 80 см.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади створення портретного образу в сучасному українському мистецтві

. Постать Романа Ратушного як символ активної громадської позиції

У новітній історії України постать Романа Ратушного займає вагоме та символічне місце. Він став одним із представників молодого покоління, який не лише усвідомлював важливість суспільних змін, а й активно впливав на їх перебіг. Його діяльність є яскравим прикладом послідовної й принципової громадянської позиції, що ґрунтується на ідеях справедливості, відповідальності та щирої любові до своєї держави.

Із юних років Роман долучався до суспільно-політичних процесів, які формували сучасну українську реальність. Зокрема, він був одним із наймолодших учасників Революції Гідності [3], де чітко усвідомив значення особистої участі в боротьбі за свободу та демократичні цінності. Згодом його ім'я стало широко відомим у зв'язку з активною участю в захисті Протасового Яру в місті Києві — важливого громадського простору, який він прагнув зберегти від незаконної забудови. Як засновник ініціативи «Захистимо Протасів Яр» Ратушний не лише координував спротив громади, а й виступав з чіткою, аргументованою та послідовною позицією, що знаходила дедалі більшу підтримку серед українського суспільства.

Активна громадська позиція та глибоке почуття патріотизму не дозволили залишитися осторонь, коли почалось повномасштабне вторгнення. Від перших днів війни він брав участь у боях за столицю, захищаючи Київ від ворожого наступу. На початку квітня 2022 року приєднався до розвідувального взводу 2-го мотопіхотного батальйону 93-ї окремої механізованої бригади “Холодний Яр” [11]. Надалі він брав участь у бойових діях на території Харківської області, продовжуючи захищати незалежність та територіальну цілісність України зі зброєю у руках. Під час виконання одного із бойових

завдань Роман наблизився до позицій росіян і визначив розташування їхніх танків. Він успішно здійснив розмінування дороги, однак був почімений противником. Маючи позивний “Сенека” загинув 9 червня 2022 року під Ізюмом на Харківщині.

Його загибель стала болючим ударом для багатьох українців. Разом із тим вона закріпила за ним статус не лише активіста, а й героя сучасної України.

Сьогодні Роман Ратушний сприймається як символ глибокого патріотизму, принциповості, моральної стійкості та рішучої боротьби за права громади. Його постать набула знаковості, уособленням змін, які ініціює нове покоління українців, показуючи, що громадська активність і відповідальність можуть суттєво впливати на формування суспільства. Цей образ є поштовхом для багатьох на активну участь у громадському житті та захист національних інтересів.

У цьому контексті створення художнього портрета Романа Ратушного має не лише мистецьке, а й суспільно-культурне значення. Твір слугує засобом збереження пам'яті про видатну особистість та передачі наступним поколінням цінностям, які він наслідував.

1.2 Жанр портрета в образотворчому мистецтві: історія та сучасність

Портретний жанр займає особливе місце в образотворчому мистецтві, та є одним з найдавніших засобів художнього вираження. Історія портретного жанру бере свій початок з давніх часів [6]. Одними з перших відомих зображень, що мають риси портрета, а саме жіночі образи, зафіксовані на фресках Мікенської Греції, які датуються приблизно XVI століттям до н.е. Попри відсутність сформованого канону станкового живопису в ті часи, окремі зображення людей у мистецтві Стародавнього світу можна розглядати як прообрази портретів.

У культурі Давньої Греції та Риму людське тіло вважалося зразком досконалості, створеним за законами космічної гармонії. Це стимулювало

пошук ідеальних пропорцій та вдосконалення художніх засобів відтворення людської постаті. У Стародавньому Єгипті портретні образи, як правило виконували ритуальну функцію - їх створювали з метою супроводження померлого у загробне життя, згідно з уявленнями про культ предків. У середньовічну добу портретний жанр набув релігійного забарвлення і переважно розвивався в межах християнської традиції. В цей період створювалися ікони, монументальні розписи, призначені для оздоблення храмових інтер'єрів, а також ілюстрації до житій святих. Зображення були не лише прикрасою будівлі а й слугували засобом духовного наставлення та поклоніння.

Новий етап у розвитку портретного жанру пов'язаний з епохою Відродження, коли відбувається переосмислення ролі мистецтва та людини в культурному просторі. У цей період художники дедалі частіше створюють портрети не з утилітарною чи релігійною метою, а заради естетичного осмислення особистості. Ослаблення домінуючого впливу церкви сприяло переосмисленню традиційних уявлень про людську індивідуальність та її зображення - прагнення зафіксувати власний образ уже не вважалося проявом марнославства чи духовного відступництва.

Значну роль у популяризації портрету відіграли представники заможних верств населення, які активно замовляли зображення себе або членів своїх родин. Це, своєю чергою, створювало сприятливі умови для зростання інтересу до жанру серед митців та розвитку нових художніх підходів. Саме в цей період з'являються визначні твори, що стали класикою світового мистецтва: "Автопортрет" Альбрехта Дюрера, "Мона Ліза" Леонардо да Вінчі, "Дама з єдинорогом" Рафаеля Санті.

Відродження справедливо вважається "золотою добою" портретного живопису, коли портрет почав не лише передавати зовнішні риси, але й розкривати внутрішній світ особистості. У ХХ столітті портретний жанр зазнав значних трансформацій [7] під впливом технічного прогресу, зокрема з появою фотографії, кінематографа та інших засобів візуальної фіксації реальності. Це

зумовило перегляд функцій і засобів художнього зображення обличчя, оскільки у точному реалістичному відтворенні поступово втрачала актуальність. У добу модернізму художники дедалі частіше зверталися до альтернативних форм вираження, відходячи від академічного реалізму на користь експресивності, символізму та абстракції.

Так, представники кубізму, зокрема Пабло Пікассо, переосмислюють структуру обличчя, подаючи його у вигляді композицій геометричних форм та площин, що дозволяє глибше дослідити взаємозв'язок простору, об'єму та перспективи.

У сюрреалізмі, зокрема в роботах Сальвадора Далі, портрет стає засобом візуалізації підсвідомого, снів та внутрішніх психологічних процесів. У сучасному образотворчому мистецтві портрет залишається актуальним жанром, однак його інтерпретації постійно змінюються під впливом нових естетичних і технічних підходів. Сучасні художники активно поєднують традиційні засоби з експериментальними техніками, новими матеріалами та концептуальними підходами. Значного поширення набули цифрове мистецтво, мультимедійні інсталяції та інтерактивні формати, які розширюють межі традиційного портретного зображення й надають йому нових сенсів у контексті сучасної культури.

1.3 Олійний живопис, як засіб глибокого психологічного розкриття образу

Олійний живопис з його технічними навичками та виразним потенціалом виділяється, як один з найефективніших способів розкрити внутрішні почуття та думки у портретному жанрі [4]. Його здатність передавати тонкі нюанси кольору, текстури та світлотіні дозволяє художнику втілювати не лише зовнішні особливості моделі, але і її внутрішній світ, емоційний стан та характер.

Олійний живопис дозволяє накопичувати шари фарби, надаючи картині глибини та об'ємності зображення. Метод застосування прозорих шарів фарби,

відомий як лесування, дозволяє створити ефект внутрішнього сяйва, яке додає портрету особливої виразності та глибини [3]. Олійні фарби потребують тривалого часу для висихання, що дозволяє художнику вдосконалювати деталі та створювати бажаний емоційний вплив.

Виконуючи психологічний портрет, важливо пам'ятати, що кожна деталь може впливати на те, як аудиторія зрозуміє внутрішній стан зображуваної особи. Вибір кольорів в олійному живописі має вирішальне значення для передачі емоційної атмосфери портрета. Вибір конкретних кольорів та того, як вони змішуються, може викликати різні почуття та думки у людей, допомагаючи їм краще зрозуміти характер та настрій моделі. Таким чином олійний живопис з його технічними аспектами та здатністю передавати емоції, служить сильним середовищем для виявлення внутрішніх почуттів людини в портретному мистецтві. Використовуючи цей метод, художник може не тільки показати зовнішній вигляд моделі, але й висловити свої внутрішні почуття, особистість та емоції, що робить портрет живим та емоційно насиченим.

1.4. Художні прийоми у візуальному втіленні сучасних героїв

Коли мова йде про портрет у живописі, найпершою асоціацією зазвичай стає зовнішність людини. Але для мене, як і для багатьох художників, портрет — це значно більше, ніж просто схожість із моделлю. Це спроба заглянути глибше — у її емоції, характер, внутрішній стан. Саме тому мене особливо захоплює олійний живопис. Цей вид техніки дозволяє не лише зображати людину ззовні, а й намацати її внутрішню правду — тиху, але дуже важливу.

Олійні фарби мають свої особливості, і кожна з них наче створена для того, щоби працювати з тонкими відтінками емоцій. Завдяки своїй густій текстурі, насиченості кольору та тривалому висиханню, вони дозволяють художнику «говорити» повільно, вдумливо, повертаючись до зображення знову й знову. Це як тривалий діалог із моделлю, в якому народжується щось справжнє.

Одна з технік, яка особливо мене вразила під час навчання, — це лесування. Прозорі шари фарби, які ніби світяться зсередини, дозволяють створити ефект глибини, схожий на те, коли дивишся людині прямо в очі й бачиш у них більше, ніж просто колір. У портреті це надзвичайно важливо — бо саме через погляд, відтінки шкіри, напруження м'язів обличчя передається справжнє «я» людини. І цей ефект неможливо досягти поспіхом або випадково — він вимагає уважності, часу й відчуття емпатії.

Мене завжди вражало, як багато у портреті може «сказати» колір. Наприклад, теплі відтінки — охра, умбра, червонуваті акценти — створюють відчуття тепла, відкритості, інтимності. А холодні — блакитні, сіро-зелені, графітові — передають стриманість, замкненість, часом навіть тривогу. Ця гра кольорів — не лише декоративна. Це справжня мова, через яку художник передає настрій, внутрішній конфлікт або спокій героя [19]. Я помітила, що коли правильно вибраний колір, глядач не просто дивиться на портрет — він відчуває його.

Ще одна важлива річ, яку я усвідомила у процесі навчання, — це тактильність живопису. Поверхня картини, мазки, фактура — усе це працює на створення емоційного тону. Гладеньке, витончене письмо може свідчити про врівноваженість, спокій. А навпаки, експресивні мазки, різка текстура — про напруження, силу, боротьбу. Ці відмінності, на перший погляд технічні, насправді несуть велику психологічну вагу.

Я помітила також, що важливе не тільки те, кого і як зображуєш, а й де. Фон, композиція, навіть речі навколо можуть багато «розповісти» про героя. Наприклад, темне тло із м'яким світлом на обличчі створює відчуття інтимності, наближення, ніби глядач бачить щось особисте. А динамічне середовище або контрастні кольори можуть підкреслити енергійність або напруження всередині людини.

Олійний живопис — це дуже повільна і уважна техніка. І саме тому вона так добре підходить для психологічного портретування. Це не той випадок, коли можна швидко «зловити момент» — тут кожен шар, кожен мазок має

значення. Я зрозуміла, що під час створення таких портретів я не просто зображую когось — я пізнаю його, співпереживаю, іноді навіть відкриваю для себе щось нове про себе саму.

Мистецтво в цілому, і портрет зокрема, — це для мене спосіб розуміти людину глибше. У наш час, коли все довкола швидко й поверхневе, така форма мистецтва наче запрошує: зупинись, подивись, відчуй. І саме олійна техніка дає змогу це зробити — без поспіху, щиро, з повагою до людського внутрішнього світу.

Отже, створення психологічного портрета за допомогою олійного живопису — це не просто художній процес. Це діалог. Це зустріч. Це глибоке дослідження. І для мене, як для майбутньої художниці, це один із найважливіших способів говорити про людину мовою, яка не потребує слів.

РОЗДІЛ 2. Практична реалізація художнього портрета Романа Ратушного

2.1. Розробка ідеї та творчої концепції портрета

Ідея створити портрет Романа Ратушного виникла з особистого бажання - не просто написати людину, а передати пам'ять про неї через мову мистецтва. Процес створення образу розпочався із глибокого занурення в історію життя героя [2]. Я читала інтерв'ю, переглядала фотографії, читала статті та дивилася відео для детальної передачі зовнішнього зображення та внутрішнього світу. Тож поступово вимальовувався не тільки зовнішній вигляд, а й сам характер персонажу - світлий, щирий, рішучий. Для мене було важливо показати Романа не лише як героя, а насамперед як людину: молодого, повного сил і принципів, небайдужого до всього, що відбувалося навколо.

Олійний живопис я обрала не випадково. Бо саме ця техніка дозволяє працювати тонко, глибоко, створюючи детальну, делікатну роботу - ніби розкриваєш характер людини шар за шаром. Працюючи з кольором і світлом, я намагалася не лише створити реалістичне зображення, а й передати атмосферу - щось таке, що важко описати, але кожен може відчувати, дивлячись у портретні очі. Композиція, фон, навіть напрямок погляду - кожна деталь мала значення. Я вирішила зосередити увагу саме на обличчі й погляді, щоб створити інтимний контакт між портретом і глядачем. Напрямок погляду обраний так, щоб створювалося враження, ніби він дивиться не вдалечінь, а в очі кожному, хто стоїть перед картиною. Фон зображено умовно м'яким, аби не відволікати увагу від головного образу, але при цьому передавати атмосферу та особистий характер персонажу. Усі ці елементи об'єднані в єдину композицію, яка має на меті передати глядачеві не тільки зовнішню схожість, а й передати емоційний та духовний стан. Я бажаю, щоб кожен, хто дивиться на портрет, міг відчувати

присутність Романа - його спокій, впевненість, рішучість і доброту.

Створення цього портрета стало для мене не лише фаховим викликом, а й особистою внутрішньою подорожжю. Це процес, у якому мистецтво стало інструментом пам'яті, діалогу та вд'ячності. Портрет Романа Ратушного - це моя спроба залишити живий образ у візуальному просторі, щоб він продовжував надихати, промовляти й нагадувати про цінність дії, справедливості та людяності.

2.2. Підготовка ескізного матеріалу та композиційного рішення

Підготовчий етап у створенні художнього твору для мене став однією з найбільш захопливих та водночас відповідальних частин роботи. Саме в цей період починає формуватись основна ідея образу, який я прагну передати — не лише зовнішній вигляд героя, а його настрій, внутрішній світ, переживання. Тому підготовка ескізного матеріалу та розробка композиційного рішення стали ключовими кроками у процесі роботи над моїм дипломним проектом.

Розпочинаючи з ескізів, я намагалася знайти той стан, ту позу або вираз, які б максимально точно передавали характер моделі. Цей процес був дуже інтуїтивним. Часто я працювала не один день над одним лише поглядом або нахилом голови — адже саме такі, на перший погляд, дрібні деталі можуть надати образу глибини та емоційної правди. Я спостерігала за тим, як людина поводить себе у реальному житті, намагалася вловити її найприродніші рухи, пози, жести — і потім шукала спосіб передати це у графічній формі.

На цьому етапі я створила кілька серій швидких начерків, на яких експериментувала з різними положеннями тіла, варіантами освітлення та розміщення моделі у просторі. Мені було важливо не лише знайти ефектну позу, а й забезпечити природність композиції. Адже справжній психологічний портрет — це не сцена, а мовчазна розмова між глядачем і зображеною людиною.

Особливу увагу я приділила пошуку композиційного центру. Для мене важливо

було, щоби акцент одразу падав на обличчя героя, зокрема — на очі. Вони, як відомо, є «дзеркалом душі», тому я прагнула, щоби глядач з першого погляду встановив зв'язок із героєм через погляд. Щоб досягти цього, я опрацьовувала кілька варіантів побудови композиції: центральну, асиметричну, зі зміщенням фігури вбік тощо. В результаті я зупинилася на такому рішенні, де фігура займає значну частину простору, але не домінує над ним повністю — залишено місце для дихання, простору навколо, який підсилює настрій і доповнює наратив.

Фон у портретному живописі виконує значно більшу функцію, ніж просто заповнення простору за постаттю. У процесі створення ескізного матеріалу я приділила особливу увагу просторовому оточенню мого героя, адже саме через нього можна передати не лише середовище, в якому перебуває людина, а й додати глибшого сенсового навантаження всьому образу.

Для композиції мого портрету я обрала інтер'єр з великим вікном, через яке відкривається вид на Протасів Яр — знакове місце не лише в біографії Романа Ратушного, а й у новітній історії громадського руху в Україні [18]. Це місце стало символом боротьби за зелені зони Києва, за місто, в якому хочеться жити. Саме за Протасів Яр Роман активно виступав, організовував акції, піднімав суспільну свідомість — тож це не просто фон, а продовження його особистої історії [3], [18]. Через вікно ми бачимо простір, який герой намагався захистити, а тому пейзаж за склом стає не лише фоном, а повноцінною частиною візуального наративу. Це своєрідний простір пам'яті та боротьби, що підкреслює глибину його особистості.

На підвіконні я розмістила зображення дрона — важливої деталі, що водночас символізує сучасність і контекст, у якому діяв Роман. Це не просто технічний об'єкт, а алюзія на нову форму присутності, спостереження, дії. Дрон тут уособлює як технологічну реальність війни, так і готовність молодого покоління до активної участі в захисті свого майбутнього. Він натякає на модерність, цифрову епоху, і водночас — на ризики й виклики, які сьогодні стоять перед активістами.

Поруч із вікном, у лівій частині композиції, я розмістила військовий рюкзак. Він виглядає ненав'язливо, але чітко підкреслює настрій сцени. Це ще один елемент, що говорить про життєву позицію мого героя. Рюкзак — як метафора постійної готовності до дії, до руху, до спротиву. Це знак того, що боротьба була не лише ідеєю, а реальністю, яку герой проживав щоденно.

Особливе значення у побудові фону мала робота з кольором і світлом. Я прагнула створити відчуття м'якого, природного освітлення, яке надходить із вікна та м'яко огортає постать Романа. Це світло — не просто технічний прийом для моделювання об'єму. Воно має глибшу мету — створити атмосферу відкритості, прозорості, відчуття внутрішнього спокою та гідності. Біла сорочка, у яку вбраний герой, взаємодіє з цим світлом, ніби підсилює його дію. Колір білого стає символом чистоти, чесності, навіть певної духовної ясності — він ніби підкреслює щирість намірів героя, його моральну силу.

У результаті така побудова фону дозволила мені не просто помістити героя в простір, а створити навколо нього середовище, яке розкриває його суть. Це середовище несе в собі історію — не лише особисту, а й суспільну. Через деталі інтер'єру, краєвид за вікном, предмети, що його оточують, розкривається ширший контекст: що робив герой, за що боровся, у що вірив. Такий підхід дає змогу глядачеві не лише споглядати образ, а ніби відчувати його — побачити людину в її реальному житті, з її виборами, діями, сенсами.

Фон у цьому портреті, таким чином, набуває функції співрозповідача. Він не є нейтральною зоною — навпаки, він промовляє. Він говорить про місце, яке стало символом боротьби; про техніку, що стала частиною щоденності війни; про предмети, які супроводжували героя у важливі моменти. І зрештою — про світло, що символізує надію, ясність і відкритість, якими сповнений цей образ.

Також я працювала з тональними рішеннями. У декількох ескізах я пробувала різні світлотіньові варіанти: різке контрастне світло, м'яке розсіяне, затемнення з боку, освітлення зверху тощо. Це допомогло мені зрозуміти, яке освітлення найбільш вдало підкреслює вираз обличчя, формує необхідну глибину простору

і створює атмосферу. Поступово я дійшла до рішення з м'якими переходами та теплим джерелом світла, яке не лише створює об'єм, а й додає відчуття близькості та довіри між глядачем і портретом.

Особливо цінним стало для мене усвідомлення того, що композиція — це не лише про гармонійне розміщення фігури на полотні. Це про взаємодію всіх елементів: лінії, кольору, ритму, простору і навіть порожнечі. І коли ці складові працюють разом, народжується щось більше, ніж просто зображення — народжується образ, до якого хочеться повертатися.

Отже, підготовка ескізного матеріалу та формування композиційного рішення — це не технічна рутина, а процес, у якому народжується художній задум. Саме на цьому етапі я змогла максимально наблизитися до глибшого розуміння свого героя, а також до власного бачення того, яким має бути сучасний психологічний портрет. Ця частина роботи навчила мене бути уважною, спостережливою та чутливою — не лише як художницю, а й як людину, яка намагається пізнати іншу людину через мистецтво.

2.3. Техніка виконання: етапи створення портрета в олійному живописі

Процес створення портрета в техніці олійного живопису — це не лише набір технічних дій, а глибокий, послідовний творчий процес, у якому кожен етап наближає художника до максимально щирого й емоційного розкриття образу. У моїй роботі я прагнула не просто зобразити зовнішність героя — Романа Ратушного, а передати його внутрішній стан, характер, життєву позицію та емоційну глибину. Саме тому технічна сторона виконання була тісно пов'язана з концепцією портрета і працювала на реалізацію головної ідеї.

Для виконання роботи я використала вже готове полотно на підрамнику, яке було фабрично загрунтоване. Така основа була ідеально підходящою для живопису олійними фарбами — її поверхня мала достатню гладкість і добре тримала мазок. Це дозволило одразу зосередитись на художніх задачах, не витрачаючи додаткового часу на підготовчі роботи.

Вже на цьому етапі я враховувала, що картина матиме складну світлотіньову побудову, оскільки постать зображена біля великого вікна з природним освітленням. Тому розміщення композиції на форматі було продумане так, щоб дати простір для роботи зі світлом і глибиною простору.

На цьому етапі важливо було закласти не лише технічну якість, а й створити основу для передачі світла — адже зображення біля вікна передбачає гру світлотіні, м'яких переходів та теплового природного освітлення, яке відіграє емоційну роль у побудові настрою портрета.

На основі ескізів, попередніх пошуків і роздумів я перенесла основні контури композиції на полотно. Для цього використала легкий малюнок графітовим олівцем, позначаючи головні пропорції, розміщення постаті, вікна, предметів на підвіконні та фонового пейзажу. Композиція була розрахована таким чином, щоб глядачеве око природно зосереджувалося на обличчі героя, а далі м'яко "зчитувало" деталі навколо: дрон, рюкзак, вид на Протасів Яр. Ці елементи виконують функцію смислових акцентів, підтримуючи образ і створюючи атмосферу.

Наступним етапом був підмальовок — тонове заповнення композиції з використанням розведених олійних фарб. Я обрала теплу охристо-сіру гаму для загального тону картини, щоби створити основу для подальшого живописного моделювання. Важливо було одразу намітити світлові акценти: обличчя, білі рукави сорочки, ділянки підвіконня, через які пробивається світло. Цей етап допоміг задати атмосферу і визначити основні співвідношення світла й тіні.

Найвідповідальнішим етапом стало детальне опрацювання обличчя героя. Я працювала над ним пошарово, поступово, даючи кожному шару фарби добре просохнути. Для досягнення глибини погляду й природності кольору шкіри використовувала техніку лесування — тонкі прозорі шари фарби, які накладаються один на одного, створюючи ефект "живого" світла, що ніби виходить зсередини. Саме ця техніка дозволила передати складний емоційний стан — погляд, у якому водночас читаються спокій, рішучість, щирість і

глибина.

Особливу увагу я приділила погляду, адже саме він є центральним емоційним центром портрета. Через очі глядач встановлює зв'язок з героєм, і тому важливо було зберегти відчуття відкритості, прямої, внутрішньої сили.

Після опрацювання фігури я перейшла до опрацювання оточення — вікна, краєвиду Протасового Яру, дрона й рюкзака. Вікно було написане з урахуванням ефекту контрsvітла, де зовнішній простір виглядає дещо розмитим, але впізнаваним — з характерною зеленою текстурою схилу, урбаністичними елементами й м'яким, розсіяним денним світлом.

Дрон і рюкзак написані більш чітко, але не перебивають увагу з обличчя — вони делікатно вбудовані в композицію, як додаткові образи-символи, які відкривають нові сенси й підтверджують активну життєву позицію героя. Я прагнула, щоб глядач сприймав ці об'єкти не як випадкові предмети, а як частини особистої історії.

На завершальному етапі я зосередилась на гармонізації колористики та уточненні світлотіньових відносин. Робота з теплим природним світлом дозволила створити ефект м'якої атмосфери, де фон і фігура поєднані світловою єдністю. Білий колір сорочки став своєрідним світловим рефлектором — він не лише привертає увагу, а й підтримує загальну ідею світла, що "всередині" героя.

Для цього етапу я використовувала тонке лєсування, м'які переходи пензлем і невеликі акценти мастихіном — наприклад, для текстури рюкзака або відблисків на склі.

Остаточно переконавшись у завершеності всіх живописних рішень, я залишила роботу висихати природним шляхом упродовж кількох тижнів. Після повного висихання олії портрет було покрито фінішним матовим лаком для захисту кольорів та збереження живописної структури. Лак також допоміг об'єднати усі шари картини в єдине ціле, зробивши палітру більш цілісною та глибокою.

Таким чином, кожен етап роботи над портретом в техніці олійного живопису —

від вибору матеріалів до останніх мазків пензля — був важливою складовою процесу розкриття образу. Завдяки технічним можливостям цієї техніки я змогла поєднати фізичну подібність із глибоким психологічним зануренням у характер героя, передати не лише його зовнішність, а й внутрішню суть, емоційний простір, його історію та цінності.

2.4. Аналіз результату: художній образ, емоційний вплив, сприйняття образу

Завершальний етап створення портретного твору є не менш важливим, ніж підготовка ескізів чи безпосередній процес живопису. Це момент, коли художник має змогу дистанціюватися від роботи, побачити її очима глядача і спробувати осмислити результат. У моєму випадку — це також спроба передати через зображення Романа Ратушного його особистість, внутрішній світ, його цінності та життєву позицію.

Від самого початку я усвідомлювала, що моє завдання не обмежується лише портретною схожістю. Метою було створення цілісного художнього образу — такого, що не просто відображає зовнішність, а викликає внутрішній відгук, стимулює до роздумів і емоційного переживання.

Роман Ратушний — фігура особлива, складна й глибока. Він поєднував у собі риси лідера, активіста, мислителя й тонкої, чутливої людини. І для мене було важливо візуально донести цю багатогранність. Усе — від вибору пози, повороту голови, до виразу очей і легкого нахилу плечей — працює на формування спокійного, але внутрішньо зібраного образу. Погляд героя не звернений безпосередньо до глядача — він дещо віддалений, спрямований крізь простір, у майбутнє або в глибину роздумів. Це створює ефект внутрішнього діалогу та відчуття присутності людини, яка мислить, аналізує, відчуває.

Поза не є надто офіційною — Роман зображений у вільній, природній манері, без зайвого напруження, проте з гідністю. Така мова тіла дозволяє уникнути героїзації в буквальному сенсі, натомість зберігаючи живу, людську ширість, яка й робить образ переконливим.

Одним із найскладніших і водночас найцікавіших викликів для мене стало створення фону. Я дуже свідомо відійшла від нейтральної абстрактної площини, яка часто використовується в портретах. Натомість я обрала фоновий простір, який несе глибокий зміст. Це вікно з краєвидом на Протасів Яр — не лише географічне місце, а символ громадянської боротьби, приклад того, як конкретний простір у місті може стати полем дії для активіста.

Таким чином, фон не просто доповнює портрет — він допомагає "розгорнути" особистість героя у контексті його життя. Протасів Яр постає не як ідеалізований краєвид, а як простір значення — місце, яке Роман захищав, з яким був пов'язаний емоційно і за яке заплатив власною життям.

Підвіконня з дроном та військовий рюкзак поруч не є декоративними елементами — це символи сучасної української дійсності. Вони підкреслюють включеність героя у події нашого часу, його активну участь у боротьбі за незалежність і справедливість. Це речі, які глядач може "прочитати" як маркери конкретної історичної реальності, через які постать Романа набуває ще більшої глибини.

Ці деталі — дрон, рюкзак, вигляд на Протасів Яр — разом із внутрішньо світлим і врівноваженим образом створюють подвійне враження: з одного боку — сила, цілеспрямованість, готовність до дії, а з іншого — тиха людяність, світло в очах, беззахисність перед втратами. Саме це поєднання робить портрет емоційно насиченим.

Кольорова гама портрета підпорядковується загальному настрою. Важливу роль відіграє тепле денне світло, яке надходить з вікна — воно м'яко моделює об'єм, створює атмосферу прозорості, легкості та навіть певної священної тиші. Я прагнула, щоб це світло не лише формувало постать, а передавало відчуття внутрішньої чистоти. Білий одяг Романа не випадковий — він акцентує увагу на духовному аспекті образу, створює контраст із реаліями війни, представленими в символах дрона і рюкзака.

Фактурність мазків, особливо в зоні обличчя, очей і рук, була спеціально витримана в балансі між пластичністю й точністю. Я уникала надмірної гладкості, щоб зберегти живописну свободу й залишити простір для "подиху

фарби". Завдяки цьому образ не стає фотографічним, а залишається живим — він наче дихає, реагує на світло й глядача.

Цей портрет виконує функцію не лише художню, але й меморіальну. Він не просто зображує героя — він зберігає пам'ять про нього, говорить про нього з глядачем навіть тоді, коли самого героя вже немає. Це складне й відповідальне завдання, і я дуже старалася поставитися до нього з максимальною повагою, щирістю і внутрішньою тишею.

Як студентка, я отримала від цього процесу неоціненний досвід. Працювати над образом людини, яка жила поруч із нами у спільному часі, яка мала реальні вчинки й реальні переконання, — це дуже особливе відчуття. Воно загострює відповідальність, змушує думати не лише як художник, а насамперед як людина.

У підсумку, я вважаю, що мені вдалося створити художній образ, який передає не лише зовнішність, але й душевний портрет Романа. Мій портрет — це спроба зберегти його присутність серед нас, дати можливість глядачеві доторкнутись до світлої постаті, що стала символом цілого покоління. Це була не просто творча робота — це був діалог, внутрішнє зростання і глибокий досвід, за який я щиро вдячна.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження було спрямоване на всебічне осмислення постаті Романа Ратушного як символу громадянської стійкості та формування його художнього образу засобами портретного живопису. Починаючи з глибокого аналізу біографії героя, його громадської активності та культурного значення, робота розкрила цінність візуального мистецтва як засобу збереження пам'яті та вираження національної ідентичності.

Теоретична частина роботи дозволила простежити історичну еволюцію портретного жанру, його роль у відображенні особистості та трансформацію в умовах сучасного мистецтва. Особливу увагу було приділено можливостям олійного живопису для глибокого психологічного розкриття образу, технічним і композиційним прийомам, які дають змогу художнику візуалізувати не лише зовнішність, а й внутрішній світ людини.

У практичній частині дослідження було реалізовано авторську концепцію створення портретного образу Романа Ратушного. Твір став результатом глибокого вивчення не лише зовнішніх рис, а й духовного наповнення героя — його ідеалів, переконань, емоційного стану. Композиційне рішення, включення знакових предметів (дрон, рюкзак), а також пейзаж із видом на Протасів Яр створили ширший наратив, у якому особисте тісно переплетене з суспільно значущим.

Опрацювання технології олійного живопису дозволило реалізувати задум у повному обсязі. Послідовне проходження всіх етапів — від ескізного пошуку до фінального лакування — засвідчило важливість як художнього бачення, так і високого рівня володіння технікою. Особлива увага приділялася роботі з кольором і світлом, що стали ключовими у створенні емоційного настрою та глибини образу.

Завершальним етапом роботи став аналіз готового твору в контексті його емоційного впливу та сприйняття. Створений портрет не лише відтворює

зовнішність, а й несе в собі послання — про гідність, свободу, активну громадянську позицію. Це спроба зберегти присутність Романа Ратушного у свідомості сучасників та майбутніх поколінь через мову мистецтва.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що дана кваліфікаційна робота продемонструвала силу художнього портрета як засобу комунікації між історичною постаттю та глядачем. Створений образ Романа Ратушного є втіленням сучасного українського героя, а сама робота — внеском у формування візуальної пам'яті нашої доби. Олійний живопис виступив не лише як технічний інструмент, а як чутливий медіатор між мистецтвом і реальністю, здатний виявити та зберегти найцінніше — людську гідність, пам'ять і віру в силу особистості.

Список використаних джерел

1. Білецький П. Український портретний живопис XVII–XVIII ст.: проблеми становлення і розвитку. – Київ : Мистецтво, 1969. – 320 с.
2. «Чим більше росіян ми вб'ємо зараз...» Два роки без Романа Ратушного // UAPP. URL: <https://www.ukrainianphotographers.com/news-articles/two-years-without-roman-ratushny> (дата звернення: 08.04.2025).
3. Івчик Н. Техніки олійного живопису: імпаasto, лесирування, алла прима // Natalia Ivchuk. URL: <https://nataliaivchuk.com> (дата звернення: 08.04.2025).
4. Ivchuk N. Олійні фарби: історія та еволюція техніки живопису [Електронний ресурс]. – URL: <https://nataliaivchuk.com/olijni-farby-istoriya-ta-evolyutsiya-tehniky-zhyvopysu/> (дата звернення: 09.04.2025).
5. Котова О., Малик Л. Створення художнього образу в композиції портрета // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – 2021. – № 4. – С. 56–62.
6. Kyiv.gallery. Портрет: все про один із найдавніших жанрів мистецтва. URL: <https://kyiv.gallery/statii/portret-vse-pro-odyn-iz-naydavnishykh-zhanriv-mystetstva> (дата звернення: 10.04.2025).
7. Lihtaryk. Портрет. Історія виникнення і особливості жанру. URL: <https://lihtaryk.com.ua/portret-istoriya-viniknennya-i-osoblivosti-zhanru/> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Михайленко В., Яковлев М. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення) : навч. посіб. – Київ : Каравела, 2004. – 302 с.

9. Науменко А. С. Розвиток портретного жанру у сучасному мистецтві України [Електронний ресурс]. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/18708/> (дата звернення: 10.04.2025).
10. Нечитайло Г., Коновалова О. Інтерпретація образу людини у портретному жанрі європейського живопису початку XXI століття // Молодий вчений. – 2018. – № 5(57). – С. 161–166.
11. На фронті під Ізюмом загинув громадський активіст Роман Ратушний // Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/posts/na-fronti-pid-izyumom-zagynuv-gromadskij-aktivist-roman-ratushniy> (дата звернення: 12.04.2025).
12. Портрет: що це таке і як він розвивався // Izum.ua. URL: <https://izum.ua/vse-shho-vy-povynni-znaty-pro-zhanr-portretu/> (дата звернення: 12.04.2025).
13. Ратушний Роман Тарасович // Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ратушний_Роман_Тарасович (дата звернення: 14.04.2025).
14. Роман Ратушний // Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/artists/roman-ratushnyi/> (дата звернення: 14.04.2025).
15. Роман Ратушний: рідні та друзі згадують активіста в другу річницю його загибелі // Суспільне. URL: <https://suspilne.media/764059-pamat-pro-romu-ce-vtilenna-jogo-zapovitu-ridni-ta-druzi-ratushnogo-zgaduut-jogo-v-drugu-ricnicu-zagibeli/> (дата звернення: 17.04.2025).
16. Стась М. І. Академічний живопис : навч. посіб. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 244 с.
17. Техніки олійного живопису. Класичні та сучасні прийоми створення творів мистецтва // KIA.Gallery. URL: <https://kia.gallery> (дата звернення: 18.04.2025).

- 18.Хто такий Роман Ратушний і чому він захищав Протасів Яр // Заборона. URL: <https://zaborona.com/u-kiyevi-pohovali-aktivista-romana-ratushnogo-rozpovidayemo-yakim-vin-buv-i-chomu-jogo-sprava-zhitime-dovgo/> (дата звернення: 18.04.2025).
- 19.Унковський А. А. Живопис: питання колориту. – Київ : Видавничий центр Академія, 2012. – 432 с.
- 20.Шкурко О. Портрет як жанр образотворчого мистецтва: теоретичні та практичні аспекти // Вісник Херсонського державного університету. Серія: Мистецтвознавство. – 2020. – Вип. 2. – С. 112–118.

Етапи ескізування кваліфікаційної роботи

Рис.1. Робота над ескізом

Рис.2. Закладка кольору, укладання плям.

Рис 3. Додавання кольорів

Рис 4. Пропрацювання фону, промальовка деталей

Додаток В

Рис. 5 Кваліфікаційна робота « Портрет Романа Ратушного »

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: **«Портрет Романа Ратушного»**

Картина в техніці олійного живопису

студентки 42 групи спеціальності «Образотворче мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація»

МАЛИШ ВЛАДИСЛАВА ВІКТОРІВНА

Науковий керівник: Тарасюк Іван Іванович

Кваліфікаційна робота на тему «Портрет Романа Ратушного» присвячена створенню художнього образу видатного громадського діяча, активіста та борця за права громади, чия особистість стала символом нового покоління українців. Робота виконана у техніці олійного живопису, яка дозволила глибоко розкрити психологічний портрет героя, передати його внутрішній світ, рішучість, доброту та силу духу.

Портрет Романа Ратушного створено як спробу зберегти пам'ять про сучасного героя засобами мистецтва. Композиційне рішення включає зображення самого Романа у напівфронтальній позі на тлі вікна з краєвидом Протасового Яру — місця, яке він відстоював і яке стало символом його боротьби. Поруч у композицію включено символічні деталі — дрон і воєнний рюкзак, які підкреслюють контекст сучасної української реальності та життєвого шляху героя. У центрі уваги — погляд, що встановлює контакт з глядачем та передає емоційно-духовний зміст образу.

Метою роботи стало створення візуального образу, що

поєднує документальну достовірність з глибоким художнім узагальненням. Практичним результатом є картина в техніці олійного живопису розміром 100 × 80 см та пояснювальна записка до неї.

У першому розділі записки висвітлено теоретичні основи портретного жанру, роль олійного живопису в розкритті глибини людського образу, а також значення постаті Романа Ратушного в культурному та громадському просторі України. У другому розділі детально описано процес створення твору: розробку ідеї, пошук композиційного рішення, технічні етапи виконання, підбір кольорової гами та аналіз досягнутого художнього ефекту.

Результатом кваліфікаційної роботи є авторський художній портрет «Роман Ратушний», який виконує не лише естетичну, але й меморіальну функцію, сприяючи збереженню пам'яті про знакову особистість через мову мистецтва.

Ключові слова: портрет, Роман Ратушний, живопис, композиція, герой, пам'ять, Протасів Яр.